

I. 2
[cc. 3v A-5r B]

Tenor subsequentis privilegii eiusdem gloriosi regis Guillelmi bullati bulla plumbea, tenoris privilegii precedentis quasi in totum libertates et immunitates ac donationes continentis easdem. Secundum.

Palermo 1182, ottobre, I ind.

Orig.: Palermo, Bibl. Centr. della Regione Siciliana, Tabulario di S. Maria Nuova di Monreale, perg. nr. Balsamo 79, di mm. 824+56x587.

Cop.: Bibl. del Seminario Arcivescovile di Monreale, ms. XX.E.8.

Ed.: GARUFI C. A., *I documenti inediti dell'epoca normanna in Sicilia*, in *Documenti per servire alla Storia di Sicilia pubblicati a cura della Società Siciliana per la Storia Patria*, s. I^a, XVIII, Palermo 1899, n. 175.

Reg.: DEL GIUDICE M., *Descrizione del tempio e monasterio di S. Maria Nuova di Monreale. Vite dei suoi Arcivescovi, Abbati e Signori col Sommario dei Privilegi, della detta Santa Chiesa di Giovan Luigi Lello. Ristampata ad opera del padre Don Michele Del Giudice priore cassinese*, Palermo 1702, p. 6; LELLO G. L., *Historia della Chiesa di Monreale*, Palermo 1702, n. 35; BEHRING W., *Regesten der Normannischen Konighauses (1130-1197)*, in *Sicilianische Studien*, 2, Elbing 1887, n. 220; GARUFI C. A., *Catalogo illustrato del Tabulario di Santa Maria Nuova in Monreale*, in *Documenti per servire alla Storia di Sicilia pubblicati a cura della Società Siciliana per la Storia Patria*, XIX, Palermo 1902, n. 36, pp. 21-22.

In nomine dei eterni et salvatoris nostri Iesu Christi. Amen. Willelmus divina favente clemencia rex Sicilie, ducatus Apulie et principatus Capue. In communem credimus noticiam devenisse nos in constructione regalis monasterii nostri^(a) Sancte Marie Nove, quod Deo inspirante fundavimus, et preclari operis edificia posuisse et non solum dignitatibus sed etiam largis ipsum possessionum titulis ampliasset. Volentes igitur ut, quod artificioso murorum ambitu fundatum est et copiis amplioribus honoratum, securitate gaudeat et equitate, ad maiorem cautelam duximus omnes concessionem et immunitates que in primo privilegio a nostra sibi munificencia continentur indulte tribus aliis privilegiis unius per omnia eiusdem tenoris, cuius et primum est annotari ut, si forte modoquolibet unum eorum exciderit, supersit aliud quod ad tuitionem iuris monasterii ostendatur, cuius continencia talis est^(b): Willelmus divina favente^(c) clemencia rex Sicilie, ducatus Apulie et principatus Capue. Inter universas laudes et mansuetudinis nostre preconiam et successus innumeros, quibus clemencia largiente divina regnum nostrum iugiter exaltatur; inter actus nostros et operum dispositionem, que rex regum omnium et dominancium dominator, a primordiis nostri regiminis clementer direxit et misericorditer custodivit, nichil est quod equa lance pensemus, nichil de quo mens nostra gloriosius iocundetur, quam quod pie devotioni nostre contigit, aulam superno

^(a) La -i- corretta su precedente e.

^(b) E' riportato in inserto il documento precedente.

^(c) Ma faventa nel codice.

regi construere^(d) et ei fundare basilicam, de cuius dextra dyadema suscepimus, quo propiciante tranquillum nostrum regimen in pace fovetur et omnes emimus turbines propelluntur. In hoc si quidem de affluentia terrenorum, que de celesti largitione percepimus in celesti gazofilatio positionem inmarcessibilem confidimus collocasse et ibi divino thesaurizasse permissu, ubi nec erugo nec tinea demolitur^(e), ad illius ergo laudem, honorem et gloriam, qui servorum suorum iusta desideria prevenit et effectu prosequitur voluntates, qui dignatus est devotionis^(f) nostre primicias de manu nostra suscipere, monasterium ad ordinem Cavensis monasterii et beati Benedicti regulam informandum non longe a menibus felicis urbis nostre Panormi supra Sanctam Kuriaciam diligenti cura nostra et multa devotione fundatum sancte et gloriose semperque virginis Dei genitricis Marie titulo et sacrosancto nomine duximus consignandum. Et quoniam in voto gerimus et incommutabili voluntate prelibatum monasterium^(g) muneribus Deo largiente, copiosis ditare, opulentis dotare beneficiis et terris ac possessionibus multipliciter ampliare, desideris nostris insidet alcius ut, quanto Deo volente letabitur, nostre liberalitatis largicionibus ampliatur, tanto excellencioribus dignitatis, honoris et tocius libertatis privilegiis, auctoritate nostra gaudeat perpetuo communitum. Cum enim progenitorum nostrorum regum si licet recolende memorie vestigia immitantes universis ecclesiis in nostro felicissimo regno positis ampliolem certis regnantibus reverenciam exhibeamus, nec eas onere functionum aut improbis exactionibus sustineamus vexari, equissimum est et omni consentaneum rationi, ut predictum monasterium sumptibus propriis et laboribus sub ipso principio nostri regiminis edificatum, tamquam opus manuum nostrarum plena libertate donemus et omnem sibi prestemus immunitatem, que potest de nostra liberalitate ac munificencia proficisci, ut sic orationibus liberius invigilent, qui^(h) tanta libertate fruuntur et Deum nobis implorent propicium, quorum pectora nulla molestia turbabuntur. In nomine igitur illius ad cuius laudem et gloriam monasterium ipsum est nostra devocione fundatum precipimus ac presenti privilegio nostro perpetuo valituro, sanccimus⁽ⁱ⁾, ut omnia que a nostra munificencia sibi collata sunt vel fuerint et concessa in ea semper libertate possideat et fruatur, que nostre concessionis^(j) privilegiis fuerint annotata. Nec aliquando alicui liceat de hiis que auctoritate nostra sibi fuerint indulta, aliquid infringere aut evacuare vel in deteriolem || ipsius monasterii conditionem sub aliqua specie commutare sed suis semper subnixa iuribus et libertate perseverent, sicut apparuerint nostra liberalitate concessa. Nichilominus ea omnia que a domino Alexandro Sedis Apostolice summo pontifice per suum privilegium prefato monasterio auctoritate apostolica nostris precibus sunt

^(d) *Ma constri(er)e nel codice.*

^(e) *Cit. Mt 6, 20.*

^(f) *La seconda -i- corretta su precedente e.*

^(g) *Così nel codice.*

^(h) *Corretto su precedente que.*

⁽ⁱ⁾ *Così nel codice.*

^(j) *La seconda -i- corretta su precedente e.*

indulta, concedimus et sibi modis omnibus confirmamus, sanctientes ut nullus heredum nostrorum aut regum succedencium nobis, nullus archiepiscopus vel alia ecclesiastica secularisve persona, inde aliquid infringere aut evacuare^(k) presumat, sed suis suffulta viribus et hac nostra sanctione roborata, firma sibi semper et inviolata perseverent. Concedimus quoque, ut in eodem sancto monasterio electiones semper libere fiant secundum regulam et constitutionem beati Benedicti, videlicet defuncto pastore qui in eo fuerit pro tempore constitutus, fratres eiusdem monasterii in unum conveniant et, invocata gratia Spiritus Sancti, unam de personis eiusdem conventus, quam magis ydoneam esse providerint, sibi Deo volente secreto nominent in pastorem eligendam et deinde ipsam regie celsitudini^(l) pronuncient. Providencia autem regia voluntati^(m) et petitioni eorum assemsum⁽ⁿ⁾ prebeat et personam in quam omnes insimul aut sanior et pocior pars eorum convenerint, eis ad ipsorum petitionem concedet. Illud autem omnino interdicimus ut, donec in congregatione eorum persona digna fuerit ad eligendum inventa, de externeis nominationem nullo modo facere presumant. Concedimus etiam ei castellum Iati et castellum Corilionis et castellum Calatatrasi cum omnibus tenimentis^(o) et pertinentiis eorum, tam in demanio quam in servicio, secundum divisiones eorum que continentur in alio privilegio nostro, exinde facto et nostro sigillo roborato. Sed demanium quidem libere et absque omni exatione servicii, de baronibus autem nobis et heredibus nostris ac utilitati regni nostri servitium reservamus, ut quocienscumque, videlicet pro custodiis maritime Sicilie vel expeditione facienda seu pro solempnis coronationis nostre seu aliis solempnitatibus celebrandis aut pro aliis serviciis nostris a nobis vel heredibus nostris abbas eiusdem monasterii vel conventus inde fuerit requisitus, barones ipsos ad servitium nostrum vel heredum nostrorum, prout eorum feodum exigit, transmictat. Si vero contigerit aliquam baronum predictorum castellorum decedere nullo herede relicto, qui sibi de iure | et constitutione curie nostre succedere debeat, concedimus ut feodum^(p), quod baro ipse ab eodem monasterio tenuerit, in demanium ipsius monasterii et potestatem deveniat. Casale vero quod dicitur Bulchar et est iusta ipsum monasterium constitutum, eidem monasterio concedimus cum molendinis et omnibus pertinentiis suis. Concedimus etiam eidem monasterio molendinum quod subtus ipsum monasterium noviter est constructum cum omnibus pertinentiis suis. Donamus quoque et concedimus ei in demanio ecclesiam Sancte Curiacie et ecclesiam Sancti Silvestri, cum vineis, cannetis, aquis, casalibus et omnibus tenimentis et pertinentiis earum. In Messana vero concedimus

^(k) *Ma evacure nel codice.*

^(l) *Corretto da celsitudi(n)e.*

^(m) *La -i finale corretta su precedente e.*

⁽ⁿ⁾ *Così nel codice.*

^(o) *tinimentis nel codice.*

^(p) *La -o- nell'interlineo corregge una precedente u, che però non è stata espunta.*

ei ecclesiam Sancti Clementis cum omnibus tenimentis et pertinenciis suis. In Calabria^(q) vero concedimus ei ecclesiam Sancte Marie de Maccla et cappellam Sancti Mauri que est apud Rusanum cum omnibus pertinenciis et tenimentis earum, ea videlicet ratione ut omnes predictae ecclesie iamdicto monasterio a nostra liberalitate concesse semper et omni tempore sint in demanio et potestate ipsius monasterii, abbas quoque et conventus eiusdem monasterii liberam habeant potestatem ordinandi et disponendi de eis quod voluerint absque alicuius impedimento vel disturbance. In Panormo etiam et pertinenciis eius concedimus ei domum que fuit quondam Gayti Martini camerarii nostri, que est apud Kemoniam, cum iardino et omnibus pertinenciis eius; et iusta portam Rote concedimus ei libere et absque dactione aliqua molendinum unum ad molendas cannas mellis, quod Sarracenicè dicitur masara, cum omnibus iusticiis et pertinenciis suis; vineam quoque que fuit quondam notarii Symonis quam curia nostra emit ab eodem notario Symone cum turri et cannetis et omnibus tenimentis^(r) suis, et vineam que fuit quondam Silvestri comitis Marsici, quam curia nostra emit a comite Guillelmo filio suo et iardinum quod dicitur Marandi, quod est subtus aquam Cribelli, cum omnibus iusticiis et pertinenciis suis, eidem monasterio concedimus et donamus; tunnariam quoque que est in insula que dicitur Fimi, prope portum Gali, cum omnibus pertinenciis et iusticiis et rationibus suis eidem monasterio perpetuo libere habendam concedimus, ut omni tempore liceat ipsi monasterio ad utilitatem suam officium piscationis tannorum vel quascumque alias utilitates voluerit absque exactione aliqua exercere. In Apulia^(s) vero concedimus ei, libere et absque omni exactione servicii, civitatem Bitecte, cum omnibus iustis tenimentis^(t) || et pertinenciis suis tam in demanio quam in servicio. Concedimus etiam pretaxato monasterio liberam potestatem semper habendi quinque sagictias in portu Panormi et mari eidem civitati adiacenti vel ubicumque in Sicilia aut in aliis partibus regni nostri, abbas eiusdem monasterii eas habere voluerit, que ad opus conventus eiusdem libere officium piscationis exercent, nec liceat baiulus^(u) illius terre vel loci ubi sagictias ipsas ad piscandum statuerit seu alicui eas inde modoquolibet impedire aut ius aliquod ab eis exigere. De omnibus autem que in regno nostro ad usum fratrum seu servicium eiusdem monasterii empta vel ab aliquo donata fuerint vel oblata vel de exteris partibus fuerint asportata seu etiam de hiis que de redditibus terrarum et possessionum vel animalium suorum vel de quibuscumque aliis rebus suis vendiderint, ius aliquod exigere a baiulis, portulanis seu a quibuscumque aliis modis omnibus inhibemus. Similiter et de omnibus rebus eorum propriis quas per portas urbi nostre Panormi vel aliarum civitatum et terrarum tam Sicilie quam totius regni nostri miserint seu traxerint, ab eis ius aliquod nullatenus exigatur. Naves quoque vel alia propria et

^(q) *Nel margine destro, della stessa mano del testo: Nota.*

^(r) *La prima -e- corretta su precedente lettera.*

^(s) *Nel margine destro, della stessa mano del testo: Nota.*

^(t) *tinimentis nel codice.*

^(u) *Ma nel codice baiulis.*

demania vassella eiusdem monasterii ubicumque per totum regnum nostrum cum demaniis rebus suis pervenerint tam in exitu quam introitu omnino libera constituimus, ut nil iuris vel exactionis ab eis vel propriis ipsius monasterii^(v) aliquo requiratur. Concedimus quoque ipsi sancto monasterio^(w) ut, quocienscumque abbas vel conventus eiusdem monasterii ecclesia seu ecclesias aut domos aliquas ex novo facere vel factas rehedificare aut preparare voluerint, habeant potestatem^(x) quancumque lignamina pro predicto opere necessaria, in quocumque nemore tam Sicilie quam aliarum parcium regni nostri voluerint, libere et absque datione aliqua incidere et exinde asportare. Ad hec adicientes concedimus ut omnia animalia propria ipsius monasterii et omnium obedienciarum eius in regno nostro ubique per demanium nostrum libere et absque aliqua datione pascantur, ei simili libertate concessa in omnibus terris archiepiscoporum, episcoporum et aliorum prelatorum, ecclesiarum et comitum et baronum nostrorum in transitu eorum cum ipsa per eorum terras transire^(y) contigerit. Homines quoque seu equitaturas | aut cetera animalia ipsius monasterii et obedienciarum et possessionum eius pro servicio capi vel ad angariam duci modis omnibus prohibemus. Liceat etiam abbati et fratribus tam ipsius monasterii quam obedienciarum eius clericos cuiuscumque ordinis seu laycos e seculo fugientes, liberos tamen et absolutos, in sanitate quidem vel egritudine cum rebus et possessionibus suis ad conversionem vel fraternitatem eorum venientes sine alicuius persone contradictione recipere et sine alicuius molestia retinere, exceptis feodis et possessionibus que sunt alicui servicio obligate, que nec ipsi recipere, nec illi offerre absque nostra nostrorumque licencia presumant. Illud quoque prohibemus et auctoritate nostra regia arcus interdicimus ne aliquis de monasterio ipso vel obedienciis aut quibuscumque possessionibus eius invito abbate et conventu eiusdem vel prepositis obedienciarum et possessionum eius, victum seu procurationem aliquam modoquolibet capere aut violenter exigere presumat. Nec nobis ipsis nec heredibus nostris et nobis in regno succedentibus nec alicui alii abbates^(z) eiusdem loci vel obedienciarum eius prepositi victum vel procurationem aliquam dare cogantur ab aliquo, nisi cum nos aut aliquem heredum nostrorum monasterium ipsum adire per obediencias aut tenimenta eius transire contigerit, duos panem tamen et de vino et aliis cibariis que ibidem pro conventu fuerint preparata, sicut uni confratrum suorum caritative nobis vel nostris heredibus representent. Et quoniam sepe solet contingere, ut delicta prelatorum in perniciem et iacturam ecclesiastice substantie convertantur, cum prelatis ecclesiarum administratio quidem non dilapidatio concedatur, nos saluti et conservacioni^(aa) eorum que iamdicto monasterio tam a serenitate nostra quam a quibuscumque

^(v) *Nel codice ipsius monasterii rebus, con segni di riordino.*

^(w) *Così nel codice.*

^(x) *Ma nel codice po(tes)tete(m).*

^(y) *La -i- corretta su precedente e.*

^(z) *Ma nel codice abbas.*

^(aa) *Nel codice conservatini.*

aliis concessa fuerint acquisita summa cum diligencia providere volentes, si forte quod Deus avertat aliquando contigerit aliquam gubernationem ipsius monasterii gerentem in aliquod delictum incidere, eum pro redimento excessu suo ad aliquam bonorum ecclesie dationem omnino interdicimus convolare. Nichilominus heredes nostros etiam et omnes nobis in regno succedentes, de pecunia vel aliis rebus ipsius monasterii pro aliquo delicto prelatorum || recipere aut ab eo modoquolibet aliquid extorquere penitus interdicimus. Nolumus enim monasterium delicta prelatorum lugere, nec eorum quenquam^(bb) si forte pena debuerit cohercere de iniusta impunitate cum iactura monasterii gloriari. Preterea providentes quieti et paci ipsius monasterii, ne aliquo tempore occasione aliquorum iusticiariorum molestias vel vexationes aliquas sustineret, perpetuo concedimus ut quicumque fuerit abbas ipsius monasterii constitutus, sit iusticiarius omnium terrarum et tenimentorum^(cc) eiusdem monasterii, tam eorum que possidet modo quam illorum que Deo volente in posterum ab ipso monasterio fuerint acquisita, nec liceat alicui iusticiariorum nostrorum de causis que inter homines ipsius monasterii emergerint se aliquo modo intromictere, sed abbas monasterii eas determinet et decidat et de hoc quod de causis ipsius ad abbatem ipsum pervenerit nichil curia nostra habeat, sed totum eidem monasterio cedat. Hec autem omnia supradicta, sicut apparuerint ipsi sancto monasterio a nostra liberalitate concessa, ab omnibus heredibus et successoribus nostris nec non et ab omnibus regimini nostro subiectis perpetuo statuimus et precepimus observari et nulli liceat ea in aliquo modoquolibet infringere aut minuere vel turbare, statuentes ut quicumque contra ea que superius annotata sunt aliquo modo facere vel ire temptaverit pene centum librarum auri subiaceat, de quibus medietas curie nostre, altera vero medietas prefato monasterio persolvatur, predictis omnibus secundum concessionem nostram in omnibus in suo robore firmiter perpetuo permanentibus. Ad confirmationem autem et perpetuum robur omnium predictorum presens privilegium nostrum per manus Alexandrii nostri notarii scribi precepimus et bulla plumbea nostro tipario impressa roboratum nostro signaculo iussimus decorari. Anno mense et indictione subscriptis.

(R)^(dd)

[Data in urbe Panormi felici per manus Gualterii venerabilis Panormitani archiepiscopi et Mathei regii vicecancellarii et Riccardi venerabilis^(ee) Siracusani episcopi domini regis familiarium, anno dominice incarnationis millesimo centesimo octogesimo secundo, mense octubris, indictionis

^(bb) *Così nel codice.*

^(cc) *La -o- corretta su precedente u.*

^(dd) *Così la legenda nella cornice della Rota: † Dextera Domini fecit virtutem dextera domini exaltavit me; all'interno della Rota: WILLELMUS DIVINA FAVENTE CLEMENCIA REX SICILIE DUCATUS APULIE ET PRINCIPATUS CAPUE.*

^(ee) *Per -s il copista ha usato il segno abbreviativo in forma di ricciolo di solito impiegato per us.*

prime, regni vero domini nostri Willelmi Dei gratia magnifici et gloriosissimi regis Sicilie, ducatus Apulie et principatus Capue anno septimo decimo. Feliciter. Amen.^(ff)

^(ff) *Qui e nel documento successivo il copista ha – disavvertitamente o volutamente – omesso le sottoscrizioni.*